

Mulige årsager til ulighederne

Forudsætningen for at gennemføre foranstaltninger, som kan ventes at fremkalde eller fremskynde etableringen af en tilstand, der kan betegnes som ligestilling, må være, at man kender årsagerne til, at uligheder af den art, som findes i det danske samfund, kan opstå og bestå. Det gælder imidlertid generelt, at de sammenhænge, der bestemmer et samfunds indretning og funktion, er så komplicerede, at man ikke kan give nogen udtømmende, videnskabelig forklaring på de sociale fænomener. I de fleste tilfælde må man nøjes med at antage, at visse faktorer øver indflydelse på den tilstand, man ønsker at forklare, og i mange tilfælde er der ikke engang enighed om, hvad det er for faktorer, og endnu mindre om hvilken relativ betydning, der bør tillægges hver af dem. Det efterfølgende er et forsøg på at sammenfatte de af videnskabsmænd inden for samfundsvidenskaberne, psykologien, og til dels også biologi og dyreprykologi fremsatte hypoteser, som kan tjene til forklaring af den specielle del af tilstanden i samfundet, der vedrører mænds og kvinders indbyrdes stilling. Udvalget bygger her hovedsagelig på de rapporter, der er udarbejdet af udvalgets psykologiske og sociologiske medarbejdere. Rapporterne er trykt som bilag 1 og 2 til nærværende betænkning.

Også før der eksisterede videnskaber i nutidig forstand har man beskæftiget sig med forskellene i kvinders og mænds stilling i samfundet, og forsøgt at forklare dem. Forklaringerne gik i almindelighed ud på, at forskellene skyldes, at kvindens »natur« er anderledes end mandens, og at hun derfor ifølge naturens orden, eventuelt ifølge Guds vilje, må indtage en anden (og lavere) stilling i samfundet end manden. Kvinden mentes altså at have medfødte, uforanderlige egenskaber, som adskilte sig fra mandens, og der var følgelig ikke andet

at gøre end at acceptere den tilstand, som ikke kunne være anderledes. Argumenter for denne opfattelse kan bl. a. hentes i Bibelen.

Formentlig delvis som en reaktion mod denne fatalistiske opfattelse er der i nyere tid fremsat hypoteser, der går ud på, at forskellene på kvinders og mænds stilling i samfundet ikke skyldes medfødte egenskaber, men udelukkende er socialt betinget, dvs. at det enkelte individ gennem opdragelsen lærer, at kvinder og mænd opfører sig forskelligt på den måde, som nu en gang er gængs i det pågældende samfund, og i sin daglige tilværelse tvinges til at opføre sig på den autoriserede måde i overensstemmelse med sit køn.

Et menneskes legemlige og sjælelige tilstand og handletilbøjeligheder på et givet tidspunkt må helt generelt kunne forklares ved egenskaber, som det har erhvervet gennem en proces, der begynder med befrugtningen af ægget og omfatter alle de påvirkninger, individet har været udsat for siden. Tilstedeværelsen af en bestemt egenskab, hvad enten det er noget fysisk som f. eks. øjenfarven (eller at vedkommende kun har ét øje), eller noget psykisk som en politisk overbevisning eller en tilbøjelighed til at gøre kur, må da være forårsaget enten af anlæg, som fandtes allerede i det befrugtede æg, og som altså er arvet gennem den pågældendes forældre, eller af påvirkninger, der har fundet sted siden.

Nogle af de forandringer, som i tidens løb sker med det enkelte individ, er bestemt af de nedarvede anlæg. Individet vokser, stemmen forandres, der foregår ændringer i hårvækst og eventuelt hårfarve og meget andet som følge af en modningsproces, der inden for visse grænser forløber på samme måde lige meget hvilke ydre påvirkninger individet udsættes for.

Andre forandringer skyldes udelukkende de ydre påvirkninger, f. eks. at individet lærer at

tale dansk og ikke et andet sprog, at visse muskler gennem optræning udvikles mere end andre, eller at man anser visse dyr for spiselige, medens andre (eventuelt alle) menes at være uspiselige.

Mange forandringer af et menneske skyldes imidlertid hverken medfødte anlæg alene eller ydre påvirkninger alene, men derimod et samspil mellem disse to slags faktorer. Det er i praksis uhyre vanskeligt eller måske umuligt at fastslå, hvor stor en del af en given forandring, der hidrører fra arvelige anlæg, og hvor meget der skyldes påvirkninger fra omgivelserne, milieuet. Dette skyldes dels manglende kendskab til arvelighedsmekanismen, så man ikke med sikkerhed kan vide, hvilke arvelige anlæg der findes i et bestemt individ, dels at det er begrænset, hvilke arter af milieupåvirkninger, man kan udsætte mennesker for som led i de eksperimenter, der ville være nødvendige for systematisk at udvide kendskabet til disse forhold. Specielt er det umuligt at begrænse antallet af forskellige påvirkninger af et menneske gennem en længere periode så meget, at det ville være muligt at få overblik over samspillet mellem dem. Man må altid holde den mulighed åben, at en faktor, som man ikke har været opmærksom på, eller ikke har kunnet kontrollere, har haft indflydelse på den forandring, man observerer.

Konsekvensen af dette er, at man kan være sikker på, at forskellene i forskellige individers stilling i samfundet *ikke udelukkende* kan skyldes forskelle i deres *medfødte* egenskaber, og må regne det for højst usandsynligt eller formentligt udelukket, at de alene skulle skyldes milieupåvirkninger, altså udelukkende være *socialt* betingede. Det er overvejende sandsynligt, at de i hvert enkelt tilfælde skyldes en blanding af medfødte (genetiske) og tilegnede (sociale) faktorer. Spørgsmålet er, i hvor høj grad sådanne faktorer kan forklare de *generelle* forskelle i kvinders og mænds stilling i samfundet.

1. Medfødte psykiske og fysiske forskelle.

Også bortset fra de egentlige køns karakterer er der forskel på mænds og kvinders *legemsbygning*. Mænd er gennemsnitlig større, ca. 10 pct. højere, og vejer ca. 20 pct. mere end kvinder, har kraftigere muskler og større lungekapacitet, dvs. mænd er gennemsnitlig i stand til at yde større og mere vedvarende fysiske

præstationer end kvinder. Der er dog stor variation inden for begge køn, således at de kvinder, der med hensyn til disse egenskaber ligger i toppen, er større og stærkere end den lavest placerede del af mændene. Noget af forskellen skyldes utvivlsomt, at drenge er mere tilbøjelige eller af deres omgivelser tilskyndes mere end piger til at give sig af med aktiviteter, der optræner muskelstyrke og udholdenhed, men der er dog ingen tvivl om, at der også er tale om en genetisk betinget forskel. Der er ligeledes forskel på de to køns evne til at udnytte de legemlige muligheder; mænds bevægelser er gennemgående hurtigere og bedre koordinerede end kvinders, og mænd har en kortere reaktionstid, medens kvinder bedre behersker fingerens bevægelser end mænd gør.

Der er også karakteristiske forskelle på de to køns *fysiologiske balance*. Disse forskelle tilskrives hovedsagelig den kønsbetingede hormonproduktion. Såvel kvindeligt som mandligt kønshormon produceres hos begge køn, men under normale omstændigheder i vidt forskellige mængder efter puberteten. Produktionen af kvindeligt kønshormon hos kvinder varierer gennem menstruationsperioden og i tilfælde af svangerskab, medens produktionen af mandligt kønshormon hos mænd normalt foregår uden udsving af betydning. Variationerne hos kvinder medfører svingninger i forskellige fysiologiske funktioner, og har også ofte psykiske virkninger, der giver sig udslag i periodisk formindsket stabilitet i adfærd. Bortset fra virkningerne af disse svingninger er det uvist, om og på hvilken måde kønshormon påvirker adfærd. Nogle forsøg med aber, hvor man har givet mandligt kønshormon til gravide aber og derved »maskuliniseret« de fødte hun-abeunger, tyder på, at dette hormon påvirker individerne i retning af mere voldsom og aggressiv adfærd.

Undersøgelser af kvinders og mænds *intelligens* giver ikke holdepunkter for antagelser om, at det ene køn generelt skulle være mere intelligent end det andet, og heller ikke, at der skulle være forskel i intelligensens variationsområde hos de to køn. Begrebet intelligens må opfattes som et samlebegreb for en mængde forskellige færdigheder, og intelligensmålinger tyder på, at der er nogle af disse, som mænd gennemgående udfører bedre end kvinder, medens det for andre færdigheders vedkommende forholder sig omvendt. Det kan næppe afgøres, hvor meget af disse gennemsnitlige

forskelle der skyldes medfødte forskelle i evner, og hvor meget der skyldes, at pigers og drenge interesser i almindelighed går eller ledes i forskellige retninger, og at de fleste er tilbøjelige til især at opøve deres evner til de færdigheder, der er brug for ved udøvelsen af disse interesser.

Forskellen i *interesser* viser sig bl. a. i børns leg. Drengene foretrækker i almindelighed voldsomme og aktive lege, de konstruerer, konkurrerer og udsætter sig for anstrengelser og farer. Piger foretrækker i almindelighed mere rolige og stillesiddende lege, der er modelleret over de mere fredelige områder af dagliglivet. I valget af læsning og film har man konstateret tilsvarende forskelle. Mænd og drenge interesserer sig mere end kvinder for politik, økonomi, videnskab, sport, »spændende« romaner, krigs- og cowboyfilm, mændens kvinder og piger i højere grad end mænd foretrækker avisernes rubrikstof og annoncer, »romantiske« bøger samt musik- og sentimentale film.

Interesserne kan siges at afspejle mere generelle forskelle i *personlighedstræk*. Kvinder er i almindelighed mere følelsesbetonede, forsigtige og konforme end mænd, mænd mere aktive, dominerende og aggressive end kvinder. Disse forskelle bliver utvivlsomt understreget og forstærket gennem opdragelsen og ved, at børns omgivelser venter, at piger og drenge skal opføre sig forskelligt på denne måde. Det er derfor vanskeligt, om ikke umuligt, at udtale sig om, i hvor høj grad forskellene skyldes medfødte anlæg. Den kendsgerning, at sådanne forskelle i personlighedstræk genfindes i praktisk taget alle kendte menneskelige samfund, og at man ved studier af de dyr, som det er mest nærliggende at sammenligne mennesker med, finder tilsvarende forskelle i »personlighed« hos hanner og hunner, tyder dog på, at de to køn fra fødslen gennemgående i visse retninger har forskellige anlæg, og at de påvirkninger, som henholdsvis kvinder og mænd bliver udsat for, tjener til at fremhæve og forstærke nogle af disse forskelle og at undertrykke lighederne, så resultatet bliver de foran beskrevne, gennemsnitlige forskelle. Det må igen understreges, at der er tale om gennemsnitlige eller typiske forskelle, men at alle de omtalte egenskaber varierer fra person til person, således at de enkelte individer i almindelighed består af en blanding af »mandlige« og »kvindelige« træk, og at f. eks. en mand ofte vil have en eller flere typiske »kvindelige«

egenskaber i et omfang, der ligger over det gennemsnitlige for kvinder, eller omvendt.

3. Menneskelige forskelle mellem og indenfor køn

Den foregående afhandling omhandler især de forskelle mellem og indenfor køn, som skyldes de forskellige retninger i kvinder og mænds udførelse af forskellige ved medfødte anlæg og ved påvirkninger under opdragelsen og de forskellige miljøer, hvori de lever. Men forskellene mellem og indenfor køn skyldes også forskelle i den måde, hvorpå de forskellige køn betragter og betragtes af hinanden. De forskellige køn har forskellige opfattelser af hinanden og af deres egne interesser og af deres egne muligheder og begrænsninger. Disse forskellige opfattelser har betydning for den måde, hvorpå de forskellige køn betragter og betragtes af hinanden og af deres egne interesser og af deres egne muligheder og begrænsninger.

At man ved at tale om køn og om køn i forbindelse med menneskelige forskelle er uundgåeligt foretaget, må ikke opfattes som en fejl eller som en fejltagelse. Det er kun naturligt, at man når man taler om køn og om køn i forbindelse med menneskelige forskelle, må man også tale om køn og om køn i forbindelse med menneskelige forskelle. Men det er vigtigt, at man ikke glemmer, at køn og køn i forbindelse med menneskelige forskelle er et resultat af en blanding af medfødte anlæg og påvirkninger under opdragelsen og de forskellige miljøer, hvori de lever. Det er derfor vigtigt, at man ikke glemmer, at køn og køn i forbindelse med menneskelige forskelle er et resultat af en blanding af medfødte anlæg og påvirkninger under opdragelsen og de forskellige miljøer, hvori de lever.

I den afhandling om menneskelige forskelle mellem og indenfor køn, som er nævnt ovenfor, er der tale om de forskelle mellem og indenfor køn, som skyldes de forskellige retninger i kvinder og mænds udførelse af forskellige ved medfødte anlæg og ved påvirkninger under opdragelsen og de forskellige miljøer, hvori de lever. Men forskellene mellem og indenfor køn skyldes også forskelle i den måde, hvorpå de forskellige køn betragter og betragtes af hinanden og af deres egne interesser og af deres egne muligheder og begrænsninger.